

MARTIN
VALZER

*POSLEDNJA
GETEOVA
LJUBAV*

Prevela s nemačkog
Mirjana V. Popović

■ Laguna ■

Naslov originala

Martin Walser

EIN LIEBENDER MANN

Copyright © 2008 Rowohlt Verlag GmbH Reinbek bei
Hamburg

Translation copyright © 2013 za srpsko izdanje, LAGUNA

Edicija LAGUNA UZ VAS

1. SNOVI O ZABRANJENOM VOĆU, Fatima Mernisi
2. PORUKA U BOCI, Nikolas Sparks
3. LJUBAV JE UŠETALA, Marisa de los Santos
4. OSLUŠKIVANJE SRCA, Jan-Filip Zendker
5. DAMA U PLAVOM, Havijer Sijera
6. SICILIJANAC, Mario Puzo
7. NESTAO ZAUVEK, Harlan Koben
8. PITANJA I ODGOVORI, Vikas Svarup
9. JEDAN DAN, Dejvid Nikols
10. DEVOJKA SA BISERNOM MINĐUŠOM, Trejsi Ševalije
11. SUZANIN DNEVNIK ZA NIKOLASA, Džejms Paterson
12. BADEM, Nedžma
13. NA PRVI POGLED, Nikolas Sparks
14. POSLEDNJA GETEOVA LJUBAV, Martin Valzer
15. DAMA I JEDNOROG, Trejsi Ševalije
16. SEĆAŠ ME SE, Sofi Kinsela
17. PANTERKA, Stefani dez Or

Kupovinom knjige sa FSC oznakom
pomažete razvoj projekta odgovornog
korišćenja šumskih resursa širom sveta.

SW-COC-001767

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Za Ulrike fon Eglof-Kolombje

Jedan

1.

Kada ju je ugledao, ona ga je već bila opazila. Kada je njegov pogled pao na nju, njen je već bio uperen u njega. To se dogodilo na Krstovom izvoru, posle podne u pet, 11. jula 1823. godine u Marijenbadu.* Stotine otmenih gostiju, željnih da budu viđeni, šetalo se promenadom sa čašom vode, sve čuvenijom iz godine u godinu. Gete nije imao ništa protiv toga da bude viđen. Želeo je, međutim, da bude viđen kao neko zaokupljen razgovorom više nego kao samo puki šetač promenadom. Tih julskih dana često je vodio razgovore sa grofom Šternberkom. Bio je prirodoslovac i preko deset godina mlađi od Getea. Gete se već pomirio s tim da gotovo svi prirodnjaci gledaju na njegovo učenje o bojama u najboljem slučaju sa podsmešljivim žaljenjem, premda se na to nije mogao naviknuti. Kada bi sreo nekog ko prihvata učenje o bojama, teško je mogao da savlada poriv da bude ljubazan, zahvalan i ganut. Grof Kašpar Šternberk bio je jedan od

* Marijanske Laznji. (Prim. prev.)

tih prirodoslovaca, napisao je i knjigu o flori u preistoriji, to jest, umeo je da pročita sačuvano sećanje kamenja. A kamenje je u međuvremenu postalo najomiljenije polje Geteovih istraživanja. Međutim, ovih julskih dana postojao je još jedan razlog zbog koga je grof, mimo svih prirodnih nauka, bio zanimljiv Geteu. Prošle godina obojica su stanovala u palati grofa Klebelsberga, preuređenoj u banjski hotel. A tu su stanovali i Levecovi. Upoznali su se u salonu baronice Amalijske fon Levecov. Pa mi se poznamo, uzviknuo je Gete, poznamo se još iz preistorije. Time je aludirao na naslov Šternberkove knjige i krenuo mu, gotovo žurno, u susret, potom ga zagrlivši. To je bilo upadljivo, jer bi obično prilikom upoznavanja zastao, pružajući drugom ili drugoj priliku da mu priđu. Obojica smo planinarili po Donersbergu,* tamo gore kod Teplica, baronice, jedan s jedne strane planine, drugi s druge, i obojica smo, kako smo jedan drugom pisali, stigli do vrha. Zapravo smo, kako je rekao grof, dvojica putnika koji su se susreli dolazeći iz dva različita dela sveta i istorije, pa su, upoređujući svoja iskustva, uvideli da je dolaženje do istog cilja različitim putevima u stvari prednost.

Sada je, ovde na promenadi, Gete slušao grofa Šternberka kako ga izveštava o tome da je švedski hemičar Berzelijus upravo ustanovio da su vulkanske stene u Overnji iznenadjujuće srodne ovima ovde u Kamerbilu.

Takav razgovor, ma gde se vodio, štiti sagovornike od radoznalaca. Gete je bio taj čiji se pogled danas, više nego jedanput u toku razgovora, gubio u daljini. Bio je kratkovid, ali je naočare smatrao užasnim, što je znao svako

* Milešovka. (Prim. prev.)

ko je nosio naočare u njegovom okruženju, pa je skidao naočare kada je Gete trebalo da ga primi. Oneraspoložim se kada pomislim na naočare, govorio je, a ono što bi rekao čuveni pesnik prenosilo se drugima. Izdaleka nije prepoznavao one koje je tražio, ali Amaliju fon Levecov sa njenim ćerkama Ulrike, Amalijom i Bertom, koje su ove godine imale devetnaest, šesnaest i petnaest godina, tu grupu bi prepoznao na bilo kojoj udaljenosti i na svakoj promenadi, ma koliko ona bila šaroliko preplavljena šetačima. Tako se i zbilo, premda se međusobni odnos osoba u ovoj grupi promenio. Ulrike je sada bila najviša, vidno viša od svoje majke.

Ne prekidajući grofovo predavanje o srodstvu stenja u Overnji i Kamerbilu, on usmeri sebe i grofa ka grupi Levecovih i susretnu Ulrikin pogled. Ona ga je ugledala pre nego što je on ugledao nju.

Preplavi ga uzbuđenje, talas, unutrašnji poriv, a u glavu mu udari krv. Osetio je da bi mu se moglo zavrteti u glavi. Izdisajem je pokušao da opusti deo čela i očiju stegnut u grču. Pošto se nisu videli godinu dana, ponovno viđenje ipak nije mogao da proslavi tek pukom grimasom iznenađenja, bola i zgranutosti.

Eto. Pozdrav. Mlada majka je bila vidno živahnija od svih kćeri. Ulrikin postojani pogled, da li ga je prepoznao od prošle godine? Njen i njegov pogled ostaše spojeni. Kada je to postalo neizdržljivo, kada je naposljetku trebalo nešto reći, on kaza: Shvatite, dragi prisutni, ne proučavam samo kamenje nego i oči. Šta više utiče na oči, drugačije spoljašnje svetlo ili drugačije unutrašnje raspoloženje? Zbog vremena, koje nam upravo navlači jedan kumulus ispred sunca, Ulrikine oči su u ovom trenutku – i nije

li to izvrstan jezički izbor: trenutak – u ovom trenutku na putu da pređu iz plavog u zeleno. Ako oblak ostane, imamo posla sa zelenookom Ulrike. Grofe Šternberk, trebalo bi da nas zanima ovaj dvostruki fenomen: da li će prevagnuti spoljni ili unutrašnji uzrok. Srdačno ste dobrodošli milostiva gospodo, a srdačno ste dobrodošle i vi, najljubaznija trojko na svetu.

Šesnaestogodišnja Amalija, koja je po hitrini govora ponajviše nalikovala majci, reče: Nismo uopšte trojka, mi smo jedinke, ako nemate ništa protiv, gospodine tajni savetnice.

Zbilja nemam ništa protiv, reče Gete i ponovo osmotri Ulrike. Ona ga je i dalje gledala mirno, tako odlučno, kao kad ga je pozdravila. Njen pogled se zadrža na njemu. On je glumio naučnika koji proučava oči. Ali on to nije bio. Drugi su možda poverovali u to. Ulrike nije. A nije ni on. Gledala ga je samo da bi mu pokazala da ga gleda. Pre nego što je promenio temu, on dodade: Ulrike, neki muškarci će vas kasnije uveravati da imate plave oči, drugi će reći da su vaše oči zelene. Ja vam kažem: molim vas da ne dozvolite da vas ograniče samo na jedno od to dvoje.

Kasnije je taj pogled poneo sa sobom u svoju sobu. Zajedno su obedovali, ćaskali, i ponovo probudili sećanje na prošlu godinu i godinu koja joj je prethodila. Pretprošle godine bilo je veoma rđavo vreme, kiša je padala ceo mesec. Bilo bi neizdržljivo bez hiljadu ideja gospodina tajnog savetnika. Svojim opisom stena imao je, doduše, uspeha samo kod Amaliije. Posebna soba sa stolovima bila je namenjena isključivo kamenju, koje je sluga Štadelman prikupljao lomeći ga u široj okolini. Amalija je dan-danas bila pomalo uvređena što je gospodin tajni savetnik stavio

među kamenje funtu čokolade za Ulrike, ne bi li joj stene učinio zanimljivijim.

A to je bila čokolada upravo doneta iz Beča, reče baronica, iz čuvene poslastičarnice *Panel!*

I to još sa jednom pesmom, reče Berta, koja je takođe morala nešto da kaže.

Ah, reče on, jedna pesma.

Nije je zaboravila, dodade gospođa Fon Levecov.

Pre nego što je Gete uspeo da kaže: Molim te, izrecituj je, Berta gotovo umetnički izdeklamova ono što je nazvala pesmom:

*Uživaj u tome na svoj način, ko ti brani
ako ne kao u piću, onda kao u omiljenoj hrani.*

I dalje bih želela da znam zašto postoje granitni blokovi protkani okeržutim venama, reče Amalija, ne bi li opet skrenula pažnju na svoje interesovanje za kamenje.

Bravo, reče Gete, bravo.

Grof se preporučio. Želeo bi da sistematizuje ono o vulkanizmu i neptunizmu, o čemu je maločas razgovarao sa Geteom. Mahnu svima, nakloni se i ode.

Gete ga otprati pogledom. Kada bi postojala trojica ovakvih ljudi, ja bih odao priznanje dragom Bogu.

Šta je vulkanizam?, žustro uzviknu Amalija i pritom ne pogleda onoga kome je uputila pitanje, već svoju sestru Bertu, koju je preduhitrila.

Onda ću ja pitati šta je neptunizam, oglasi se Berta, nastojeći da u svemu prevaziđe svoju dve godine stariju sestru.

A ja, dodade Gete, kažem vam svima da se naučnici spore oko toga da li je Zemljina površina, ovakva kakva je danas, nastala pod uticajem vatre, koja se zatim povukla u dubine, pa izbija kroz vulkane da bi skrenula pažnju na svoju nekadašnju ulogu, ili pod uticajem vode, koja se postepeno povlačila, te su nastala mora.

A vi, upita ga Ulrike, šta vi mislite?

Mislim da ne treba donositi zaključke o nečemu o čemu se trenutno sudi samo na osnovu pretpostavki. Ali kako čovek uvek nenamerno teži jednom stavu, priznajem da sam kolebljivi neptunista.

Ja to ne razumem, dodade Ulrike prilično nabusito. I reče to samo Geteu. Opet sa onim pogledom.

Gete upita da li bi trebalo da kaže više no što sam zna.

Pošto je posredi prirodna nauka, nastavi ona, a ne poezija, onda se može očekivati kategoričnost.

Oh, reče Gete, naša Ulrike se potajno hvata ukoštac ni manje ni više nego sa kritikom čistog uma.

Majka: Morate da znate da je u Strazburu sada nazivaju kontresa Ulrike.

Amalija je u tome videla priliku da dokaže da sada sve shvata: *Comtesse* i *contre*, u toj školi je sve francusko.

Gete reče da čestita na školi koja osposobljava za takva otkrića, i potom priznade koliko je srećan što ponovo može da bude u krugu porodice i ćaska sa njima. To je isključeno u Vajmaru, gde uvek iščekuju da čuju nešto značajno od njega.

Za to je gospodin tajni savetnik i sam pomalo kriv, reče Ulrike.

Priznajem, kontreso, dodade Gete. Tamo je moj život više pozorište no pravi život.

A ovde?, upita Ulrike.

Ovde, ponovi on i začuta, zatim jednostavno pogleda Ulrike, a ona mu uzvрати pogled i kaza:

Da, ovde?!

Ovde, reče on, ponovo primećujem da sam dve vajmarske zime patio zbog toga što premalo znam o Levecovima.

A one su pak pre dve godine daleko manje znale o vama, nadoveza se Amalija, uvek orna za priču. Nećemo zaboraviti da je naša starija sestra, koja je ipak imala već sedamnaest godina, prve godine odmah priznala da nije pročitala ni redak Getea. Ali zato jeste, o užasa, svu silu Šilera!

U francuskom internatu u Strazburu, kako priznade Ulrike, servirali su mi od Nemaca samo počasnog građanina Francuske revolucije.*

A Gete uzvрати: Dozvolio sam sebi da vas podsetim na to da sam manje podoban da budem uzor mladeži od Šilera, Gelerta, Hagedorna i Gesnera.

A Ulrike: Vi ste rekli da su Francuzi više za idilu i stilizaciju nego za prirodu i stvarnost.

Da, odgovori Gete, stoga je Salomon Gesner tamo daleko poznatiji nego ovde, tamo se uklapa.

Ali isto tako Volter, kaza Ulrike.

Ni njega nije preveo moj prijatelj Šiler, reče on, već ja.

Čak dva puta, dodade Ulrike, *Zairu* i *Muhameda*.

Nisu neki sjajni komadi, nastavi Gete.

Od kada čitam vaše knjige, reče Ulrike, muči me što ni u jednom trenutku ne znam ko ste vi zapravo. Stalno to najuzvišenije fantaziranje. Tu se predivno govori,

* Šiler je proglašen počasnim građaninom Francuske revolucije. (Prim. prev.)

razmišlja, oseća, ali ko je on? To bi konačno želela da sazna. To je utisak koji se stiće kada se čita i u čoveku raste nasrtljiva, prostačka znatiželja da upozna njega kakav jeste, kakav je u stvarnosti. On postaje na neki način tako blizak da bi čovek, ako bi pozeleo, mogao da ga dosegne rukom. Da, čovek poželi da ga dodirne. Ali ko je on?

Zato je Skot odličan, upade joj Berta u reč.

Tačno, složi se Ulrike. Ali ne boli ako ne upoznaš Skota.

Berta, očigledno ne znajući tačno o čemu je u ovom trenutku reč, nadoveza se rekavši da će ovog leta, čim bude padala kiša, ponovo naglas čitati. I to Skota. Ponela je *Crnog patuljka* sa sobom.

Majka dodade da Berta stalno iznova vežba ono što joj je Gete prošle godine rekao o čitanju naglas.

Sada se Berta obrati svojim sestrama: Mene je nazvao ljupkom nadom. I rekao da pri čitanju naglas uvek moram da počnem veoma duboko i zatim postepeno povišim glas.

To smo danas čuli, reče Gete.

Berta odmah ponovo započe: Ako ne kao u piću, onda kao u omiljenoj hrani.

Da, uzviknu Gete, ne treba dopustiti da reč hrana, zato što stoji na kraju, padne, već uvis i napolje s njom, s omiljenom hranom, obe reči podjednako glasno i višim tonom od svake druge reči.

Mene je ekselencija uvek kritikovala, reče Ulrike potpuno mirno. Nikada nije naglo upadala u reč, ali je govorila uvek kada je to želela.

Da, javi se Berta, morala bi da pokažeš više energije i živosti u izvedbi.

Ja i neću da postanem Tik,* reče Ulrike.

Amalija: Šta to treba da znači?

Ulrike: Umetnik besedništva.

Amalija joj preote reč: Shvatile smo da tajni savetnik nije uzor za mlade.

A Gete: Sada je on zaista znatiželjan.

Da, vaša igra, reče Amalija. Neko predloži temu, a onaj do njega mora da smisli priču. Svako ima pravo da ubaci jednu reč, koja se mora uključiti u priču. I koju ste reč vi ubacili u Ulrikinu priču? Podvezicu, gospodine tajni savetniče. Ulrikica je pocrvenela...

Nije tačno, nije tako bilo, uzviknu Ulrike, jer je gospodin tajni savetnik, kada mu je izletela ta reč, odmah dodao: Orden podvezice.

Kao da nikada nije imao neke druge namere, reče Amalija, znamo mi to.

Zato što mu ipak nije bilo pravo da ga u krugu ovih kćeri lepe budućnosti smatraju nekim ko nije savršeno uzoran, reče više sebi nego okruženju da nije pušio duvan, nikada nije igrao šah i izbegavao je sve što predstavlja gubitak vremena.

Ulrike: To zvuči kao da žalite što ste živeli tako uzorno.

Na kraju krajeva, ne može baš sve što je radio biti pogrešno pošto je konačno sleteo u krilo rajske porodice Levecov, reče on.

Tako je razgovor tekao.

Zapravo, samo je tražio priliku da sretne njen pogled. To mu je bilo jasno kada je s druge strane ulice u svojim skromnim odajama, koje je voleo, stajao kraj prozora i

* Johan Ludvig Tik, romantičarski pesnik. (Prim. prev.)

gledao preko, ka prilično velikom Klebelsberškom banj-skom hotelu, ka prozorima na drugom spratu, iza kojih je sada stajala, sedela, ležala, čitala, mislila... Kako da živi s tim pogledom? Verovatno je već prošle godine bilo prekasno. Te zime se razboleo, teško razboleo. Pisao joj je. Uvek mu je otpisivala. To nešto znači. Ali tek je danas iskusio šta je to bilo. Nekoliko njenih pisama bilo je takvo da nikome nije smeo da ih pokaže. Njegova pisma njoj samo su do polovine bila diktirana pisaru Jonu. Svaki put je morao lično nešto da dopiše, lišeno sadržaja, ali je trebalo da oda ono što je bilo prikriveno besadržajnošću. Nikada nije smeo da piše samo Ulrike, nego uvek i majci. Pa ipak, ipak je sve bilo podnošljivo. Moglo se očekivati da će se dogoditi još jedna letnja čarka. Onda taj pogled, koji je sve promenio. Tada se nametnu sećanje na Zezenhajm, Friderikino* neprikriveno devojaštvo. Oči u kojima vlada bura, ali se sve smenjuje tako brzo kao da svako raspoloženje koje bi da se ispolji mora odmah da se odbaci. Friderikina usta znala su tako malo šta čine da si njeno neznanje i znatiželju sam od sebe dopunjavao svojim neznanjem i znatiželjom. I Šarlota Buf,** velika sentimentalna žena, koja je sažela univerzum u jedan uzdah i učinila da on u uzdahu nestane. Sve što je ona probudila u njemu on je uzdizao do krajnosti. Verterova Lota. Posle se s pravom žalila zbog onoga što je napravio od nje u romanu. On je bio Verterova Lota, baš kao što je

* Friderike Elizabet Brion, kći pastora, ljubavnica mladog Getea, kojoj je posvetio ciklus pesama. (Prim. prev.)

** Šarlota Sofija Henrijeta Buf, verenica J. Kestnera. Ljubav prema njoj opisace u *Jadima mladog Vertera*. (Prim. prev.)

bio i Verter. A Kristijana,* ta velika osećajnost, koja nije bilo prevelika da bi se prilagođavala. Nije bilo situacije u kojoj ona nije vladala svojim potčinjavanjem. Zatim Marijana,** koja je htela da bude savršeno srodna duša i s nečuvenom duševnom energijom zaista uspevala da se prilagodi do samorastakanja. Ali samo kao na balu pod maskama. Kao kulturna senzacija. Kao divna književnoistorijska anegdota. I Ulrike. Dve godine devojačke čarolije pukog zabavnog „nisam tako mislila“. Još prošle godine tanana neprobuđenost, živa želja za sudelovanjem, uvek u nastojanju da ništa ne uradi pogrešno, predeo nad kojim sunce još nije izašlo, a sada je sunce izašlo i predeo je oživeo. I njen pogled. Nema odbrane od njega. Ne bi ni znao od čega bi trebalo da se braniš. Zarobljen si. Zarobljenik si tog pogleda.

Morao je za pisači sto. Ta Ulrike, kontresa Ulrike trebalo bi da uđe u roman, u davno zakasnelu drugu verziju njegovog romana *Godine putovanja*. Hersilija je lik koji se može obogatiti kontresom. Ali o tome ni reči Ulrike. Obuzdaj se, iako bi joj rado izbrbljao da će ući u tvoj roman! Izvoru se ne sme reći da je izvor. Onda više ne bi bio čist.

Nije mogao da ode u krevet. Samo da sada ne utone u onaj samozaborav koji se naziva snom. Ako bi mogao da se nada da će je usnuti, onda da. Ali ovako! Budnost u kojoj će neprestano misliti na nju, zamišljati je, u zamenu

* Kristijana Vulpjus, radnica, sa kojom je započeo vezu 1788. godine, a oženio se tek 1806. da bi je zbrinuo. (Prim. prev.)

** Marijana fon Vilemer, koja je imala veliki udeo u nastanku *Zapadno-istočnog divana*. (Prim. prev.)

za stanje sna, u kome se najverovatnije uopšte ne može pojaviti. Još ne može.

Hodati gore-dole. Zastajkivati kraj svakog prozora. Gledati preko. Iza kojih prozora spava? Prošle godine je i on bio smešten u Klebelsberškoj kući, koju su nazivali ne samo palatom nego i hotelom. Osim toga što je mlada udovica Levecov bila životna saputnica grofa Klebelsberga, njen deda Brezike bio je doživotni vlasnik palate. Ove godine je i veliki vojvoda Karl August nameravao da ide na banjsko lečenje u Marijenbad, pa kako je odavno bio prijatelj sa porodicama Brezike, Klebelsberg i Levecov, morao je da odsedne u njihovoj kući. I to na prvom spratu, u kneževskom apartmanu, u kome je godinu dana ranije bio Gete. Karl August je već skoro pedeset godina bio vladar Geteove države, Geteov nadređeni i njegov prijatelj. Gete je opet mogao da odsedne u palati Klebelsberg, ali je dao prednost *Zlatnom grozdu* preko puta. Ali posle ovoga što se sada dogodilo morao je da se začudi mudrom instinktu koji ga je naveo da ode u kuću preko puta. Da je sada sa njom pod jednim krovom, ali odvojen spratom i zidovima, morao bi da osmisli neki zvuk koji bi dopro do nje, javio joj da je ovde i da ne može da diše ako ona ne spozna, oseti, čuje da je ovde. I da je samo za nju ovde. Ona ima sitno lice. Uprkos tome, ima nos koji se ne sme nazvati nosićem. I oči oblika koštice šljiva, koje menjaju boju. Ali uvek sijaju. To je spoznao još prethodnih godina: te oči, nikada umorne, nikada blede, te uvek blistave plave i zelene oči. Najčešće nisu ni plave ni zelene, već plavozelene. Morao je da se usredsredi na njene usne. Nisu to bile gromade od usana, već puna, veoma skladno povijena gornja usna, koja se može pouzdati u donju usnu

skromnog izgleda. Ta usta na donjoj polovini lica deluju pomalo usamljeno. Nos je takođe bio priča za sebe. On ima prevoj koji se pre naslućuje nego što se primećuje. Jednostavno neće da se proteže tako jednolično i dosadno pravilno. Ko ne pogleda valjano, može poverovati da je na kraju špicast. U stvarnosti se završava zaobljenim vrhom. Završava se onako kako nos mora da se završi iznad ovih jedinstveno lepih usana: vodeći ka njima, ali ne približavajući im se suviše. Kakva veličanstvena nenametljivost ovog lica. Sadrži celu Ulrike. Sada je zažalio što je uvek crtao samo predele, a nikada ljude. Urlikino lice je prvo lice u njegovoj životnoj galeriji lica koje bi on rado nacrtao. To je predeo obasjan svetlošću. Kada ne bih bio crtač, već slikar, rekao bih: Obasjano nadzemaljski blistavim svetlom. To bi se moglo naslikati, ali ne i nacrtati.

Morao je da stane pred veliko ogledalo u garderobi. Lampe s obe strane ogledala.

Gazda *Zlatnog grozda* bio je poznat u mestu kao fanatik svetla. Nije propuštao nijedan sajam na kome je mogao očekivati neku novu vrstu lampi. To je bilo obaveštenje koje je tajnom savetniku moglo da učini izbor ovog hotela ugodnim. Sklopio je ruke na leđima, što je proizvelo sliku uvežbane, naočite pojave. Morao je da pređe u radnu sobu i izvuče iz fioke *Bečki časopis* koji mu je poslao gospodin Braun fon Brauntal, jer je on, dvadesetjednogodišnji pesnik, opisao svoju posetu Geteu u Vajmaru. Gete bi se svaki put nasmejao kada bi u tom izveštaju pročitao jedan deo, a čitao je uvek samo onaj koji se bavio njegovom pojavom:

U tom trenutku za mene to, međutim, nije bila banalna ljuštura jednog čoveka civilizacije; Gete

mi je tada, kada je na tren zastao kraj vrata i pažljivo me osmotrio, zaista delovao kao kip Zeusa načinjen od parskog mermera. To čelo! Ta pojava! To držanje! Lepota, plemenitost, uzvišenost! Iako već starina od sedamdeset tri godine, kosa, bela kao svež sneg, pada u talasima oko jakog vrata, plemenite crte još čvrste, mišići još zategnuti, visoko svedeno čelo nalik alabasteru, glatko i čisto, usne koje izražavaju nimalo narušeno osećanje vlastite vrednosti, dostojanstva i blagosti istovremeno, još uzdignute brade što nagoveštava snagu, i na kraju te oči, ta čista plava minijatura gorska jezera što na divan način odražavaju nebo! Od svih njegovih slika koje sam do tada video, nijedna nije odražavala tu zadivljujuću celovitost veličine, lepote i snage; uz veliko umetničko ulaganje bi se verovatno, kao što se već dešavalo, to jedinstvo moglo plastično prikazati, ali nikada u slici naslikanoj bojama, kao što se ne mogu naslikati Monte Roza ili Mon Blan, preobraženi zracima sunca na zalasku. Tako je delovao Gete, a moj duh mu je iskazao poštovanje. Koliko sam sebe smatrao srećnim, budući da još nisam značajan čovek, da sam čovek u nastanku; znao sam da je povremeno uskraćivao pristup daleko značajnijim, potpuno formiranim ljudima, a po njegovoj kućnoj haljini sam video da je u mom slučaju načinio izuzetak ili naprosto ne pravi predstavu od toga. Pažljivo me je osmotrio kao što kraljevska boa konstriktor osmatra lane. Ali nije me samleo, već je polako zakoračio ka divanu, „zapadno-istočnom“, pozvavši me laganim pokretom ruke da ga sledim

i da – o, miline – sednem kraj njega. On vrlo blago zapodenu razgovor, i pritom osetih u svim udovima blagotvoran potres električnog udara, izazvan time što je veličanstvena pesnička starina nežno uhvatila moju ruku, koja se tresla od ushićenja i obožavanja, obuhvatio je nežno obema rukama, pri čemu je, dok mu je pogled počivao na meni, progovorio...

Sa protivurečnim osećanjima on vrati časopis u fioku, ponovo ode do ogledala, osmehnu se i ugleda rupu na mestu na kom mu je nedostajao jedan prednji zub. Već trinaest godina. Još se nije navikao na to. Doduše, tako je izvežbao deo oko usana da se u prisustvu ljudi rupa nikada nije videla. Nadao se. Snaji Otiliji naložio je da uvek pazi na to i obavesti ga ako se rupa ukaže pri nekom neobuzdanom izlivu osećanja. Smatrao je da Otilija preterano upadljivo uživa u izvršavanju ovog zadatka. Od samog sebe nije skrivao ovu rupu. Kada je bio sam. Dakle sada. Ulrike je bila razlog njenog pojavljivanja. Kao da je ono što se sada događalo unapred znao ili se toga plašio, on je u svom upravo objavljenom *Čoveku od pedeset godina* napisao da je sasvim ponižavajuće udvarati se sa takvom rupom mladoj ljubavnici.

On se uputi u spavaću sobu, leže odeven na krevet i potraži u stilskim figurama svojih knjiga rečenicu koja bi izrazila ono što je sada ovladalo njime. Ta rečenica je postojala. Prilično brzo ju je izvukao iz sećanja. Njegov Vilhelm je još u mladosti mislio: Sve je to ništa.

2.

Kada bi se on, sa 74, oženio njome, sa 19, ona bi sa 19 bila maćeha njegovom sinu Avgustu, od 34, i svekrva njegovoj snaji Otiliji, od 27. Tom računicom bio je zaokupljen dok je doručkovao za stolom za koji je Štadelman iz tratorije svako jutro donosio sve što se moglo poželeći.

Danas je poslao Štadelmana, koga je još prošle i pretprošle godine obučavao za poznavaoća kamenja, na Volsberg da čekićem odlomi augit. Uz to mu je poručio da bi jedan feldspatoid-kristal blizanac bio veoma dobrodošao. Pisaru Jonu je rekao da će mu danas diktirati tek u jedanaest. Najavio mu se, naime, doktor Rebajn, njegov doktor Rebajn, dvorski medikus u Vajmaru, ali i Geteov lekar. Uz sve to proveo je i tolike časove kraj Kristijanine samrtne postelje! Nije prošlo ni godinu dana od kada je doktoru Rebajnu umrla treća žena. Doktor Rebajn je možda bio najomiljeniji čovek u Vajmaru.

Kada se Gete pojavio u gostinskoj sobi, doktor Rebajn, koji je tamo čekao, plahovito mu pohita u susret. Gete

je uspeo tek da se pohvali koliko se ovde oseća zdravo, potpuno oslobođen tegoba sa disajnim putevima iz pro-tekla zime, kada ga ovaj obasu bujicom reči. On hoće da se veri. Naprosto mora. Ako se ne veri odmah, izgubiće Katarinu, da, trideset godina mlađu Ketu fon Graveneg. Kako je morao da doputuje kao vojvodina prethodnica, ne preostaje mu ništa drugo nego da proslavi veridbu ovde u Marijenbadu. Ali ne može da je zamisli bez prisustva gospodina tajnog savetnika. On se izvinjava zbog nepristojne žurbe. Ali Ketu. Vi razumete. On ovde ne može da izigrava banjskog lekara Njegove svetlosti, što inače nije ni dozvoljeno, ovdašnji banjski lekari imaju monopol, dobro, biće onda samo banjski gost u pratnji Njegove svetlosti i tako dalje, ali da se ovde nedeljama šeta razgledajući a da Ketu leprša kroz Minhen, to je nezdravo, pa zato ona dolazi i biće veridbe. Ipak, još, mora da prizna koliko ga je zabolelo kada je u *Čoveku od pedeset godina* pročitao da hirurg zaslužuje najveće poštovanje na celom svetu.

Gete dopuni: Oslobađa te stvarnog zla. Onda nežno zagrlji doktora Rebajna i reče mu gotovo u uvo da je pohvala hirurgu potrebna za radnju romana *Godine putovanja*, čiji je deo *Čovek od pedeset godina*. A taj roman, premda objavljen pre dve godine, sve je drugo samo nije gotov. Rečenice i stilske figure koje bi da mu pripadaju svakodnevno ga opsedaju. A Vilhelm, junak *Godine putovanja*, želi naposljetku, kada prouči i iskusi sve ponude ovog sveta, da postane vidar, dakle hirurg. Zašto? Zato što autor smatra da njegovom Vilhelmu, koga je opisivao celog života, ovaj poziv pristaje dušom i telom, jer njime najviše može da pomogne ljudima. Da koristi, gospodine doktore. Od korisnog preko istinitog do lepog. Pa to

želimo da dosegneмо svi, gospodine doktore. I odmah mu je uverljivo rekao da je lično on, doktor Rebajn, primer toga. Ako se o njemu, lekaru od pedeset, misli tako dobro, tako zaista lepo, onda nije ništa propustio, nije ništa pogrešno uradio. Usledio je dug stisak ruke.

Doktor je otišao sa srdačnim obećanjem tajnog savetnika da će rado doći na veridbu. Gete je sedeo i razmišljao: Trideset godina mlađi. To što je osećao nije bila zavist. Ova poseta je potvrdila njegovo mišljenje. Pa dobro, i zavist. Šta je zavist drugo nego vid divljenja osuđen na nesreću. Bilo bi dobro da se što više pedesetogodišnjaka veri sa dvadesetogodišnjakinjama! Neka izbije epidemija veridbi. Prosto zato da on ne bi delovao tako apsurdno zbog grozne cifre – 74 minus 19 jednako je 55. Koliko je na njega poletno delovala poseta doktora Rebajna video je po tome što ga je na vratima, onoliko uzgred koliko je moguće, zamolio da, pošto će se sada uputiti preko ulice u palatu Klebelsberg, pozdravi tamo sve Levecove, posebno Ulrike, i da joj poruči da se njena juče iskazana želja već danas pre podne može ispuniti. U svako doba. Primetio je da doktor Rebajn kao glasnik nije znao kako da to shvati, dakle kako da to prenese, pa je stoga krajnje ležernim tonom dodao: Treba obrazovati decu kada to zahtevaju. Onda je, držeći se za zavesu, posmatrao kako doktor Rebajn prelazi ulicu i nestaje preko puta u palati Klebelsberg.

Pisar Jon je bio obavešten da poštu treba da donese kasnije u radnu sobu, tek kada gospođica Fon Levecov stigne i sedne. Možda je Ulrike zaboravila da je juče rekla: Ali ko je on? Ako je zaboravila, onda su to bile prazne reči, onda je sve bilo, onda sve jesu prazne reči, a on nije ništa drugo do opsenar. Nije vulkanista, ni neptunista,

već opsenar. Možda onaj njen pogled zapravo ne postoji, možda je sa svojih devetnaest godina najmirnija, najodređenija, najstamenija u toj porodici.

Morao je da ispusti kratak krik. Kao negaciju onoga o čemu je upravo razgovarao sa samim sobom. Odmah potom usledi još jedan kratak krik. A kako je imao naviku da svemu što mu se događa ne dopusti da tek tako prođe kraj njega, već da promisli o tome, on nastavi razgovor sa sobom: Ako ispuštam krike, one kratke, ne odveć glasne, neka uvek budu takvi da ih samo ja čujem. I zbilja ne želim da iko osim mene čuje da jaučem. U stvari: još nije morao da jauče. Samo da sedi i čeka. Ako ne dođe, sedeće ovde i nikada se više neće pomeriti. Čovek koji se skamenio čekajući. Čudio se što ga bol izazvan čekanjem nije osposobio za bilo kakav pokret, za oslobađajući hod tamo-amo. To je hteo sebi da demonstrira. Njegovo stanje bilo je: Ulrike ili ništa. On, molim, on koji sada više ne zna kako da diše bez Ulrikinih ohrabrujućih reči, razmetao se prošle godine u krugu ove porodice koliko bi voleo da je imao još jednog sina, koji bi morao da postane Ulrikin muž, a on lično bi voleo da obrazuje Ulrike tako da potpuno odgovara njegovom sinu. Nije poznavao toga koji se tako pravio važan, tako neiskreno očinski. Jer to je već tada bilo neiskreno. Ali ne moralno neiskreno, već izliv slabosti, životni kukavičluk. Nikada više ne bi mogao da kaže tako nešto. Ali Ulrike tada još nije bila Ulrike. Utonula u devojačku uspavanost, ali sada... doduše, još bez nakita. Ogoljen vrat, ušna resica. Zar prošlog i preprošlog leta takođe nije nosila nakit? Možda zato što je vreme bilo previše rđavo. Sada, međutim, ovog izvanrednog leta! Da li je želela da se razlikuje od svih žena okićenih nakitom?

Utom ona stiže. Gotovo neupadljivo zelena haljina, koja mnoštvom sitne dugmadi tačno ocrtava njen stas. Okrugli izrez prekriven čipkom. Kose uvek malo raspuštenije nego kod drugih žena. Mogao je da ustane s lakoćom. Ona ga pozdravi. Gotovo poletno. To nije odgovaralo njegovom raspoloženju. U svakom slučaju, nije mogao da prati taj ton. Međutim, dok je sedela na sofi, u uglu sofe, sa rukom na velikom, žutom jastuku, mogao je da hoda tamo-amo i govori kao što govori mnogima. Ubrzo potom uđe pisar Jon i pruži poslužavnik sa nago-milanom poštom.

Ah pošta, reče. Ah ne, dragi Jone, kada imamo ovakvu posetu, nećemo čitati dosadna pisma. Ah, ostanite, želim da pokažem svojoj gošći kako se stvari ovde odvijaju. Oh, trenutak, tu je čak i nešto hitno. Vidite, reče, mi smo međusobno tako precizno uigrani da moj dobri Jon stavi odozgo samo poštu koja ne trpi odlaganje. Ovo je hitno, jer kraljevsko visočanstvo za sedam dana napušta Vajmar, pa se stoga odgovor na ovo pismo mora još danas poslati. Molim vas, Jone. Mogu li, još kratko?, upita Ulrike.

Morate, odvratila ona.

Hodao je gore-dole pred Ulrike diktirajući: Naše milostivo kraljevsko visočanstvo udostojilo se poveriti potpisniku da lično imaju nameru da obraduju dobrog rudarskog savetnika Lenca, povodom njegovog predstojećeg jubileja, s nekoliko bogatih darova, čemu su dolenavedeni pokloni privremeno namenjeni. Proslavu će činiti svečana gozba. Moji neprejudicirajući predlozi bili bi dakle: glavni komad biće prikaz Vezuva, koji snažno izbacuje lavu; ispod toga bi se mogla staviti medalja koju treba da primi slavljenik. On prekide i upita Ulrike: Razumete li?

Ulrike je želela da zna šta su neprejudicirajući predlozi. To je učtiva parafraza za nesamovoljni sud, koji se daje unapred.

A šta to znači?, upita Ulrike.

Moj predlog trebalo bi da bude samo predlog, a odluku donosi veliki vojvoda. Razumete li, rudarski savetnik Lenc je oduševljeni neptunist i za njegov jubilej će mu kao desert biti servirana torta u obliku vulkana, u čijem grotlu će pronaći medalju koja će mu se dodeliti. Doduše, veliki vojvoda će već dopustiti da moj predlog utiče na njegovu odluku.

Ulrike: Ali neprejudicirajući.

Gete: Tačno.

Ulrike: Divna reč. Danas ću zamoliti majku da ne obuče ponovo jarkoplavu haljinu. Moj neprejudicirajući predlog glasio bi svetlobež.

Gete: I ona će poslušati.

Ulrike: Neprejudicirajući je dakle neka vrsta zahteva.

Gete: Najučtiviji način iskazivanja da se nešto izričito želi.

Ulrike: A još važnije, to je kompliment, onaj drugi oseća da je uključen. Verujem da je sposoban da me potpuno razume. To mu laska. Gospodin tajni savetnik je prepreden.

Jone, završavamo za danas.

Jon ode. Gete sede kraj Ulrike na sofu i reče da bi sve što joj ikada govori nazvao neprejudicirajućim. To bi ga ohrabrilo da kaže više nego što se usuđuje. Da li vas na trenutak, ne prejudicirajući, mogu pretvoriti u kraljevsko visočanstvo?

Vaspitavana sam u jednom postrevolucionarnom internatu, reče Ulrike, kraljevsko visočanstvo je znatiželjno.

Gete skoči, te poče da izlaže hodajući tamo-amor: preostala mu je jedna prilično bezazlena molba. Da li bi me Vaše visočanstvo počastvovalo neprestanom blagonaklonošću i sećalo me se najdobronamernije, te mi u bližoj budućnosti pružilo milostivu priliku za najrazličitije izjave?

Stajao je pred njom, rado bi pao na kolena, ali je znao da bi ustajanje moglo da bude neuspešno. Pružila mu je ruku za rukoljub. Zadržao je njenu ruku nepristojno dugo, ali je nadlanicu tek ovlaš dodirnuo usnama. Gotovo da i nije.

Ulrike poskoči. Ah, ekscelencijo, reče, šta jedna takva revolucija sve ne pokvari.

A on se vrati uobičajenom tonu: Potpuno ne prejudicirajući, rekao bih sada kako svoje vreme želim da provodim samo sa vama.

Ne znam, reče ona, šta bih mogla da imam protiv toga.

Vaš način razgovora sa mnom, reče on, budi nešto u meni. Ne mogu, ne želim da to, tek što se pokrenulo i probudilo, odmah imenujem. Ali deluje podsticajno.

Ona mora da ode preko, reče, da bi majci dala neprejudicirajući predlog.

Idite. Svaki sekund vašeg prisustva... je... revolucija. Plašim se.

Ona ga pogleda, ne reče ništa.

Sada su vaše oči zelene, reče on. Čisto zelene.

Mislim da strah nije strašan, reče mu glasnim, bezazlenim, ispraznim tonom.

On: Bilo bi lepo imati osobu koja oseća upravo isti strah kakav i sam osećaš. To bi bila bliskost. To bi bila potpuna bliskost.

Oh, reče ona, opet jedna takva vaša rečenica. Imati osobu koja oseća upravo isti strah kao mi. Ekselencijo, mogu li da kažem šta mislim?

Ko mi ne kaže ono što misli, vređa me, odgovori on.

Opet jedna takva rečenica. Od vas. Vaše rečenice deluju na mene uvek tako konačno. Razmišljanje o njima više nije ni moguće ni neophodno. To je tako kako jeste, odnosno kako ste vi rekli. Nalazim da je nastava fizike ili hemije uvek najuzbudljivija jer se tu nešto događa. Iz toga nešto proizlazi. Kroz eksperimentalni proces. Ukoliko bismo mi, naravno samo vi i ja, eksperimentisali s vašim rečenicama ili uopšte s rečenicama u kojima vlada prizvuk takvog značenja, da li bi to bilo nedozvoljeno ili zanimljivo?

A on: Što manje dozvoljeno, to zanimljivije.

Opet jedna tako uzvišena rečenica, reče Ulrike, ali se nasmeja sasvim veselo. Dakle, reče ona, pre nego što izdate druge naredbe, možda ste isuviše dugo bili državni ministar, dolazim sada i kažem: Kada se izvrnu, sve su te rečenice jednako tako istinite.

Ništa manje veselo, Gete je mogao da kaže da Ulrikin rečenica po težnji za zakonitošću daleko nadmašuje njegove rečenice.

Ali, reče Ulrike, odmah ću izneti dokaz da suprotno zvuči podjednako istinito. Ne kažem da jeste istinito, nego da tako zvuči.

Molim za to, reče on.

Ona: Bilo bi lepo imati osobu koja upravo ne oseća isti strah kao mi.

On: Dalje!

Ona: Ko mi kaže ono što misli, vređa me. Molim vas, ekسلenciju, da sada ne proveravate da li se to podudara sa vašim iskustvom, već samo da li zvuči podjednako istinito kao ono suprotno.

Ulrike, reče on, na najpoželjniji način postajete opasni za mene. Molim vas da ne izvrćete tu rečenicu. Za danas je dosta.

Da li je Vaša ekسلencija sada ljuta?

Ulrike, reče on, trenutno bih bio u stanju da smatram svoj život protraćenim jer nisam imao vas.

Ulrike reče da to, iako ne mora biti istina, zvuči tako dirljivo.

Gete se seti da joj je pre dve godine doneo u Marijenbad upravo objavljen roman *Godine putovanja* sa posvetom: Za radosno sećanje na avgust 1821. Prošle godine su se ponovo sreli ovde, kao i ove godine, ali ona nije nikada ni pomenula knjigu. On zna šta to znači, ali neće sebi da protumači znake. Ali oni se sami od sebe tumače u njemu. Ulrike ne može da čita *Godine putovanja*. A ako Ulrike ne može da ga čita, onda uopšte nije čitljiv. To je morao da pomisli.

Ulrike reče da ima još nečeg neodložnog. Kao njegova čitateljka, ona zna da on neće propustiti da pedagoški iskoristi situaciju, zbog čega želi da ga oponaša i da mu zabave radi ponudi nešto poučno.

Pokretom ruke on je pozva da to učini.

Juče, kaza ona, njena uvek živahna sestra Amalija načini je grešku upitavši ga kako mu se sviđa njena haljina.

Da, kaza Gete, a ja sam rekao: Veoma je lepa.

Ulrike: Ali Ulrikina je lepša, dodali ste.

Gete: Na to je sestra odvrtila da uopšte nije morala da pita, jer je na Ulrike uvek sve lepše.

To nije bilo potrebno, nastavi Ulrike.

Ali je istina, dodade Gete.

Istina nije opravdanje za neprijatnost.

Opet jedna uzvišena rečenica!, uzviknu on.

Unapred ste upozoreni da vas oponašam. Ako me sada kritikujete, kritikujete sami sebe.

Predajem se, reče on.

Molim, dodade ona, imajte na umu da Amalija ima šesnaest godina.

Tek ili već?, upita Gete.

I tek i već, kaza Ulrike.

A on: Ulrike, moram vam se diviti.

Šta čovek sve ne mora, nastavi ona, ali to me raduje. Naravno. Veoma. Zbogom. I ode.

Prislonjen na zavesu, on je isprati pogledom dok je išla preko. Kako je samo hodala. Činilo se da pri svakom koraku hoće da se vine. Hodala je kao da ide uvis. Ali bez ikakvog napora. Bila je neverovatno lagana. Kako nije mogao da dovikne za njom šta oseća, izvadio je pesmu koju joj je napisao pre nekoliko dana, zato što su se mimoišli na promenadi. Kada je hteo da joj je dâ, rekla je: Pročitajte mi je, prvo vi. To je učinio.

*Dani su tvoji kraj toplog izvora
a u meni bura od koje patim
u srcu te nosim i nemam izbora
gde si sad drugo, ne mogu da shvatim.*

Lepo, rekla je.

A on: Da?

A ona: Lepo je kada vam se neko tako obraća.

On je u pesmi bio sa njom na ti.

Zatim je rekla: Moramo se češće mimoilaziti.

Sada je seo za pisaći sto i zapisao: *Miliju od miline sva-*
ke. I imao je blagotvoran osećaj da je opet sebe prevazišao.

3.

Sada ga više nisu vidali bez nje. Ni nju bez njega. To su videli svi. I Gete je video da su ga svi videli. Podruku sa Ulrike. Uživao je u pogledima, u sagnutim glavama što se došaptavaju, a on bi se uvek pobrinuo da Ulrike i on razgovaraju. Predstavljao je sebe i Ulrike kao par koji diskutuje, kao par koji stalno sanjari o nečemu, kao par koji je sebi imao da kaže više nego svi ostali parovi na svetu. Svakome ko je s čašom u ruci tražio na promenadi nekoga s kim je mogao da ćaska moralo je biti jasno da se ovaj par, toliko zanet razgovorom, ne sme ometati. Gete ne samo da je morao da upadljivo prikaže njihovu privatnost nego i da pazi da se među šetačima ne pojavi neko koga bi mogao da predstavi Ulrike, jednostavno zato što je toliko značajan, toliko slavan da bi Geteu govorilo u prilog kada bi predstavio Ulrike takvu slavnu ličnost. Prošlog leta je to kao igru činio sa groficom Štrahvic, rekao joj je da će ona i on sada šetati niz promenadu i razgovarati tako zaneto da se nijedan šetač kome je dosadno neće usuditi da ih ometa. To je bila igra. A sada je postalo ozbiljno.